

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH
QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI**

Dadabolayeva Oqila Saidaliyevna

Andijon viloyati Xo`jaobod tumani 31-maktab

Boshlang`ich sinf o`qituvchisi

Annotatsiya: *Sifatli ta`lim va ongli tarbiya berish, o`quvchining talab va tendentsiyalariga ko`ra shakllanishiga ta`sir ko`rsatish. Bolani har tomonlama takomillashtirishda bilim zinapoyasiga olib boradigan mahorat - bu ko`nikmalarni shakllantirish tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchi metod va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yo`l ochadigan o`qitish va ta`lim texnologiyasini egallash, o`zlashtirish va takomillashtirilishi yoritilgan.*

Kalit so`zlar: *Tanqidiy, fikr, jarayon, metod, vosita, usul, bilim, ko`nikma.*

KIRISH

XXI asr maktabining maqsadi – yuksak mas’uliyatli, zukko, axloqiy madaniyatli, hayotga moslashuvchan, vatanparvar yoshlarni shakllantirishdan iborat. Bo'lajak o'qituvchilar ana shu maqsadni amalga oshirish uchun moslashtirilgan mutaxassislar bo'lishi kerak. Prezidentimiz Murojaatnomasida “Ta’lim XXI asr bo’sag’asida poytaxtga aylanmoqda. Uning o’zi mazmun jihatidan strategik resurslar bilan raqobatlasha oladi. Mamlakatning rivojlanish darajasi shu orqali baholanadi” – sifatli ta’limga alohida e’tibor qaratilmoqda. O’qituvchi K. D. Ushinskiy shunday deydi: “Agar biz har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalamoqchi bo’lsak, u kishini chuqur o’rganishimiz kerak”. Bu g’oya bugungi kunda o'qituvchi faoliyati tushunchasiga o'xshaydi. Shuning uchun o'quvchining shaxsiy tuzilishi bilan uning asosiy xususiyatlari va fazilatlarini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Tanqidiy fikrlash - o’quvchining o’qituvchi rahbarligida mustaqil bilim olishi.

Tanqidiy fikrlash - o’quvchining o’qituvchi rahbarligida mustaqil bilim olishi. Natijada talabaning yanada rivojlangan shaxsi shakllanadi.

Asosiy qism

Tanqidiy fikrlash texnologiyasining maqsadi tanqid qilish emas, balki tanqidiy fikrlashga o’rgatishdir. Ushbu texnologiya dars tizimida uch bosqichga bo'lingan: I. Ularning qiziqishlarini uyg'otish. Bu bosqichda oquvchilarni darsga psixologik tayyorlagan holda qiziqishlarini oshirishning turli uslub va usullari korib chiqiladi. Masalan: “Quvonch doirasi”, “Tilaklar zanjiri” yoki qiziqarli savollar berish orqali o`quvchilarni darsga jalb qilish.

II. Ma'noni ajratish.

Faol o'rganish. Ushbu bosqichni amalga oshirishning bir necha yo'li mavjud. Ular bashorat qilish jadvali, o'ylash, juftlashtirish, almashish, bilish, bilishni xohlash, men nimani o'rganganimni, savol berishga o'rgatish, tengdoshlarni o'rganish, guruhni bashorat qilish, guruh tadqiqoti va boshqalar. Ushbu usul va usullardan foydalanish bu

davrni eng ajoyib davrga, ya'ni o'z-o'zini o'rganish, o'z-o'zini anglash, bilish qobiliyatini rivojlantirish, ijodiy faoliyatni uyg'otish, bir so'z bilan aytganda, mustaqil ish davriga aylantiradi.

III. Hayajon. O'qishning xulosasi.

Talaba oz olgan bilimlaridan foydalanib qaror qabul qiladi, agar unga guruh tomonidan berilgan topshiriqlar bolsa, isbotlaydi, korsatadi, baholaydi yoki "Insho, besh qatorli she'r yozish" usullaridan foydalanadi. Zamonaviy oqitish jarayonida ijodiy samara ko'rsatuvchi usullardan biri bu "guruhlariga ijodiy topshiriqlar berish"dir.

Boshlang'ich sinflarda asosiy vazifa o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Bu muammoni hal etishda mening asosiy maqsadim – ta'limning yangi metod va usullarini qo'llash orqali bolaning yoshligidanoq dunyoga o'z qarashini shakllantirishga keng yo'l ochishdir. Shu munosabat bilan o'z faoliyatini tashkil etish, ijodkorlikni singdirishning quyidagi sinovdan o'tgan turlarini olish mumkin.

Tanqidiy fikrlash texnologiyasi (strategiyalari):

Qiziqishni uyg'otish strategiyasi

Guruhlash

Dunyo bo'ylab navigatsiya

Ma'noni farqlash strategiyasi:

O'ylantiruvchi

Venn diagrammasi

Kiritmoq

Aqliy hujum strategiyasi:

Insho yozing

Besh qatorli she'r

Muallif kreslosi

Tanqidiy fikrlash dasturi o'quvchining erkin so'zlashi, o'z fikrlarini muhokama qilish, do'stlarining fikrini tinglash, muammolarni yechish yo'llarini topish, muammolarni yechishda yordam berishga qaratilgan dasturdir.

Tanqidiy fikrlash – o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirgan holda erkin fikrlash va o'z fikrlarini o'rganish, xulosalar chiqarish qobiliyatidir.

Tanqidiy fikrlash – o'quvchining o'z fikrini tanqidiy tekshirish, tahlil qilish, solishtirish, tartibga solish, saralash, o'quvchi bilganlarini tizimlashtirish, mustaqil va hamkorlikda tekshirish, isbotlash, xulosa chiqarish qobiliyatidir. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda o'quvchilarni ijodiy ishga jalb etish, ularning faoliyati va qiziqishlarini moslashtirish maqsadida turli usullardan foydalanish mumkin. Ijodiy ishlar o'quvchilarni fikrlashga, qiziqishlarini uyg'otishga, ijodkorlikni oshirishga, faolligini rag'batlantirishga olib keladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdan maqsad barcha yoshdagi o'quvchilarni har qanday mazmunni tanqidiy ko'zdan kechirishga va ikkita fikrdan birini tanlashda ongli qaror qabul qilishga o'rgatishdir.

Xulosa. Vaziyatga qarab o'zgarib turadigan fikrlashni tasavvur qilamiz. Bola ma'lum bir vaziyatga tushib qoladi va u darhol kuzatishga, tahlil qilishga, ma'lumotlarni qayta ishlashga kirishadi, xulosalar chiqaradi, qarorlar qabul qiladi,

mas'ulitga ega bo'ladi. Bu tanqidiy fikrlash. Tanqidiy fikrlash tanqidiy fikrlash emas, balki tanqidiy fikrlashdir. Ushbu dasturdan so'ng, bu vaziyatda ma'lum yutuqlarga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. III. – Toshkent: Fan, 1984. – b. 201.
2. Hoshimov K., Nishonova S., Inomova M., Hasanov R. Pedagogika tarixi. – T.: "O'qituvchi", 1996.
3. Hasanova A. O'quvchi yoshlar tarbiyasida rag'batlantirish va tanbeh mezoni. – T.: "O'zbekiston", 1996
4. Hasanova A. O'quvchi yoshlar tarbiyasida rag'batlantirish va tanbeh mezoni. – T.: «O'zbekiston», 1996.
5. Bespalko V.P. Slagayemye pedagogicheskoy texnologii. – M.: Pedagogika, 1989. – 192 s.
6. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. – T.: T.N. Qori Niyoziy nomli O'zPFITI, 2002. – 276 bet.

www.ziyonet.uz

www.edu.uz

www.tuit.uz

www.pedagog.uz